

שומר אבידה\ הרב אלי בלום

ג. השוואה בין הדין שלנו לדין "עוסק במצוה פטור מן המצוה" נוסחון תוס' מקביל בסוגיית עוסק במצוה פטור מן המצוה - סוכה כה. ד"ה שלוחי מצוה.
ד. השגחת הש"מ הנצפים ש"פוטרה צרה יוס"ל אינה שכיחה.

** שאלה מקדימה - כיצד מתקשרת סוגיית שומר אבידה לפרק הכונס?
נראה שאצל עניין השמירה "מסרה לרועה נכנס הפרוע תחתיו" נכנס כאן כמה סוגיות שעוסקות בענייני שמירה.
מפתיע הוא שסוגיא זו מופיעה בסיס שלוש פעמים. מקורה הוא צווקא כאן ובשאר המקומות היא מופיעה תוך כדי ציון נושאים אחרים בלבד.

סוגייתנו :

הפ"ן על הפ"ק מאסכת סוכה בעניין העוסק במצוה פטור מן המצוה. חולק על תוס' ע"כ כמה צריכים האצט להיות עוסק באבידה כדי להיפטור מן המצוה:

3. הר"ן על הר"ף מסכת סוכה דף יא עמוד א

...לפיכך נ"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אף על פי שיכול לקיים את שתייהן וההיא דנדרים לא מוכחא מידי דודאי בשעה שהאבדה משומרת בתיבתו לא מפטר דעוסק במצוה אמרינן ולא מקיים מצוה ומי שאבדה אצלו אף על פי שהוא מקיים מצוה אינו עוסק בה אלא בשעה שמנערה לצרכה ובההיא שעתא ודאי פטור למיתב פרוטה לעני אף על פי שאפשר לקיים את שתייהן ולחזור לנערו.

הפ"ן סבר שכדי להיפטור ממצוה פטור מן המצוה אצ"ל ומשאר מצוות צריכים לעוסק במצוה ולא להיות רק בלצד מקיים. אך הוא חולק על תוס' המקרה שאמנם הוא עוסק במצוה אך יכול לקיים את שתי המצוות יחדיו. נוכח נראית בפשטות ט"ס סגרת פ"י בסוכה ע"כ שאומץ שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה אפי' בשעת חנייתן [

1. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נו עמוד ב

איתמר: שומר אבידה - רבה אמר: כשומר חנם דמי, רב יוסף אמר: כשי"ש דמי.
רבה אמר כשומר חנם דמי, מאי הנאה קא מטי ליה;
רב יוסף אמר כשי"ש דמי, בההיא הנאה דלא בעיא למיתבי ליה ריפתא לעניא הוי כשי"ש.
איכא דמפרשי הכי:
רב יוסף אמר כשי"ש דמי, כיון דרחמנא שעבדיה בעל כורחיה, הלכך כשי"ש דמי.

פאינו שני ביאורים המחלוקת רבה ורבי יוסף רבה 616 ע"כ פשוטה - אין לשומר אבידה כל שכר על שמירת האבידה ולכן שמירתו היא כשומר חונק פטור. השאלה היא מצד רב יוסף חולק על הפנחה הפשוטה [לכאורה] של רבה: וכאן מביעה השמירה שתי תשובות:

- חידוד בהצדאת מחלוקתם של רבה ורבי יוסף וכמי נכסקה ההלכה -

4. תוספות מסכת בבא קמא דף נו עמוד ב - המשך ד"ה בההיא

...פסק ר"ח וה"יג דהלכה כרב יוסף משום דאמרינן באין בין המודר (שם) דכ"ע אית להו פרוטה דרב יוסף ואפילו מאן דשרי למודר להחזיר אבידה לא שרי אלא משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואור"י דאינה ראייה כלל דגם רבה מודה לרב יוסף דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דס"ל דלא נעשה שומר שכר בכך ומ"מ הוא נהנה לכך אסור למודר אבל לא הוה שומר שכר... ונראה לר"י דהלכה כרבה בכל מקום לגבי רב יוסף בר משדה ענין ומחצה כדאיתא במי שמת (ב"ב ד' קמג:) ...

- א. בהפ"א הנאה דלא בעיא למיתבי ליה ריפתא אצ"ל הוי כש"ש.
- ב. כיון דרחמנא שעבדיה בעל כורחיה הלכך כש"ש דמי.

דין בתשובה א:

מה היקף הפטור של " דלא בעיא למיתבי ליה ריפתא לעניא"?
2. תוספות מסכת בבא קמא דף נו עמוד ב
בההיא הנאה דלא קבעי למיתב ריפתא לעניא - משום דעוסק במצוה ודוקא בשעה דמתעסק בה כגון שוטח לצורכה או משום עסק שצריך לה לאבידה אבל בשביל שאבידה בביתו לא יפטר מלמיתב ריפתא לעניא כיון שיכול לקיים שתייהם כדמוכח בסוכה (דף כה. ושם) דלא נפקא לן מקרא דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דוקא היכא שאינו יכול לקיים שתייהם וסברא הוא דאטו אדם שיש לו תפילין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו יפטר מן המצוות ועוד דבפרק אין בין המודר (נדרים לג:) אמר דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואי פטרת ליה כל זמן שהאבידה בביתו שכיח ושכיח הוא ...

אפי' תוס' אין מחלוקת בין רבה ורבי יוסף הדין עוסק במצוה א"ל רק בפשוטה צרה יוס"ל ולצד ש"י הלכה כרבה. ה"כ ש"י הלכה כרבי יוסף.

הפ"מ סבר כצד ש"י חננאל והפ"א כצד ש"י. ואכן הכך חלקו ט"ס פשוטה והפ"א:

5. שולחן ערוך חו"מ הלכות אבידה ומציאה סימן רסז סעיף טז

כל זמן שהאבידה אצלו, אם נגנבה או אבדה חייב באחריותה (ח) { טז } כדין שומר שכר. הגה: [ג] ו"א [ג] דשומר אבידה אינו אלא שומר חנם (טור בשם ר"י והרא"ש). ועיין לעיל סימן ע"ב סעיף ב' [ז] כיצד נקטינן לענין משכון, יד (ט) והוא הדין כאן.

פאינו בתוס':

- א. השגחת הפטור מנתנית פשוטה אצ"ל הוא צווקא בלתי שמתעסק באבידה ואינו פנוי לתת פשוטה אצ"ל ובכל אופן לר' מאצחרי אותו כש"ש.

”רחמנא שיעבדיה בעי”כ”:

א. מצוה

ב. אמה הפאת שואר שכר

נעוין בענין הפשט פיש אל התורה בפשט כי תראה:

6. רש”ר הירש דברים פרק כב

”כיון דרחמנא שעבדיה בעל כורחיה הילכך כשומר שכר דמיי”;
הואיל ושמירת האבדה איננה נעשית על פי רצונו החופשי אלא
היא מוטלת עליו כחובה, הרי היא חלה עליו באחריות מלאה של
שומרים. מה שנגרם בשומר שכר על ידי התשלום, נגרם כאן על
ידי התכתיב של המצוה.

פשט פיש מסבי שיש כאן חובה מן התורה לשואר. ומאילא
הטילה התורה חובה הפאת אחפיות מליאה.

משמעותם של דברים ששואר חנם פיל כיון שהוא מתנדב
ואקבל אל עצמו מפרונו התחייבות שמירה הפאה שהטילה
אליו התורה היא פאה הסיטית בלבד נחיה בפשיטה בשמירה].

אך בשואר אבידה יש כאן חובה מן התורה לשואר את
האבידה וכיון שהתורה שיעבדה אותו לשמירה לו בעי
מאילא הפאה הנדרשת היא פאה של שמירה טובה – מתחייב
לטט הטובה והאבידה ולכן הוא מואצד בשואר שכר.

אולי אל פי הפק רבו אפשר להבין את שיטת הפאה
המובאת בפשט”א בסולליתן:

7. חידושי הרשב”א מסכת בבא קמא דף נו עמוד ב

בההיא הנאה דלא בעי למיתב ליה ריפתא דהעוסק במצוה פטור
מן המצוה. וממה שכתב הראב”ד ז”ל בפרק השוכר את האומנין
גבי במלוה צריך למשכון נראה שהוא סבור דכל שהמשכון בידו
פטור מן המצוה, אבל כאן כי בתוס’ שאין שומר אבדה פטור
מליתן רפתא לעניא אלא כשעוסק בצורך המצוה שהיא האבדה
לחוד, שאם אי אתה אומר כן מי שמניח תפילין בראשו או מזוזה
בפתחו יהא פטור מכל המצות, אלא לא אמרו אלא בזמן שהוא
עוסק בה לפי שאי אפשר לו לעשות זה וזה אבל כל שאינו מתעסק
בה שאז אפשר לו לעסוק במצוה אחרת חייב.

הניאז שלכל אה שפאינו לעיל הפין והתוס’ שפיק השואר
להיות עוסק במצוה כפי לא להתחייב. מהפאה”ש משמע שכל
שהמשכון ביצו פטור מן המצוה. וקשים אל הפאה”ש קושיות
תוס’

ונתן לואר בהפנת הפאה”ש שטט בשואר אבידה ולט בשואר
משכון פחמנא שיעבדה. ולכן הוא מואצד מיד בשואר שכר.
ולא הלא פפוארה דרה יוסל ואכא”ל.

נסכט: צסקנו במחלוקת רבה ורבה יוסל, בעיקר בהירור שיטת
רבי יוסל מתוך הנחה ששיטתו של רבה יותר פשוטה. [אמנם גם
בשיטת רבה הירכנו האט הוא חולק על רבי יוסל רק בדין רמת
השמירה של שואר האבידה או גם בדין עוסק במצוה פטור מן
המצוה.

רבה יוסל ראינו במארא שתי אפשרויות:

- א. או שהוא נחשב כש”ס בעלל טובות הנאה שיש לו והירכנו
מה היקפט של אותם טובות הנאה.
- ב. או שיש כאן שיצבוד של התורה שמטבצו דורש רמת
שמירה טובה.